

ОБРУСНА С. Ю.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових
дисциплін
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

КРИШТАЛЬ Т. М.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління у сфері
цивільного захисту
(Черкаський інститут пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного
захисту України)

ІВАНОВА І. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дизайну та соціо-
культурних дисциплін
(Черкаський державний бізнес-коледж)

БЕЗВЕРХИЙ В. В.,

студент I курсу магістратури
(Навчально-науковий інститут
економіки і права Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.32>

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В МІСЦЕВИХ СУДАХ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У статті висвітлено проблемні питання адміністративно-правового забезпечення функціонування електронного суду в місцевих судах в умовах запровадження воєнного стану в Україні. Наголошено на важливості забезпечення права громадян на справедливий суд у складних умовах, пов'язаних із повномасштабним вторгненням та дією режиму воєнного стану. Охарактеризовано функціонування електронного суду, як одного із дієвих інструментів забезпечення права на справедливий суд, в період війни. Електронний суд є невід'ємною рисою сучасного інформаційного суспільства, що прагне отримувати швидкі та якісні державні послуги за допомогою цифрових технологій, а його функціонування розширює межі доступності правосуддя.

Вказано на такі позитивні процесуальні можливості електронного судочинства, що сприяють забезпеченню права на справедливий суд в умовах воєнного

стану як подання до суду заяв по суті справи та з процесуальних питань через електронний кабінет; надсилання процесуальних документів учасникам справи електронними засобами; можливість сплати судового збору; формування довіреностей; участь в судових засіданнях в онлайн-режимі; отримання судових повісток та судових рішень; ознайомлення з матеріалами справи в електронному вигляді тощо.

Охарактеризовано такі проблемні питання функціонування електронного суду в умовах воєнного стану як неоднакове технічне оснащення та програмне забезпечення судів, необхідність забезпечення достатнього рівня захисту судових систем від стороннього втручання, необхідність забезпечення доступності електронної форми правосуддя для малозабезпечених осіб, потреба безперервного забезпечення стійких електропостачальних і телекомунікаційних мереж, недостатній рівень використання державними органами виконавчої влади систем електронного правосуддя та ін.

Відзначено, що наразі місцеві суди поступово адаптувалися до нових умов функціонування, а наявні технічні ресурси електронного суду здатні забезпечити повноцінний дистанційний судовий процес для його учасників.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, суди, місцеві суди, електронний суд, воєнний стан.

Obrusna S. Yu., Kryshtal T. M., Ivanova I. V., Bezvekyi V. V. Problem issues of administrative and legal support for the functioning of the electronic court in local courts under the conditions of martial state

The article highlights the problem issues of administrative and legal support for the functioning of the electronic court in local courts under the conditions of the introduction of martial law in Ukraine. The importance of ensuring citizens' right to a fair trial in the difficult conditions associated with a full-scale invasion and martial law is emphasized. The functioning of the electronic court is characterized as one of the effective tools for ensuring the right to a fair trial during the war. The electronic court is an integral feature of the modern information society, which strives to receive fast and high-quality public services with the help of digital technologies, and its operation expands the boundaries of access to justice.

Positive procedural possibilities of electronic justice, which contribute to ensuring the right to a fair trial in martial law conditions, are pointed out. They are: making submissions to the court on the merits of the case and on procedural issues through the e-cabinet; sending procedural documents to the participants of the case by electronic means; the possibility of paying a court fee; formation of powers of attorney; participation in court sessions in online mode; receiving court summonses and court decisions; familiarization with case materials in electronic form, etc.

Such problematic issues of the functioning of the electronic court under martial law conditions as uneven technical equipment and software of the courts, the need to ensure a sufficient level of protection of judicial systems from outside interference, the need to ensure the availability of the electronic form of justice for low-income persons, the need for continuous provision of stable electricity supply and telecommunication networks, insufficient level of use of electronic justice systems by state bodies of executive power, etc. are characterized.

It is noted that currently local courts have gradually adapted to the new operating conditions, and the available technical resources of the electronic court are capable of providing a full-fledged remote court process for its participants.

Key words: administrative and legal support, courts, local courts, electronic court, martial law.

Вступ. Дослідження проблематики воєнного стану та його впливу на всі сфери життєдіяльності країни та суспільства нині викликає значний науковий інтерес у дослідників. 2022 рік кардинально змінив життя українців, нівелювавши відчуття власної безпеки, впевненості у майбутньому, загостривши потребу у захисті та відчутті захищеності. Однією із таких інституцій, що покликана відстоювати справедливість і здатна задовольнити конституційне право кожної людини на захист її порушених прав і свобод, є незалежний суд. Одним із ключових питань, що потребували вирішення з моменту початку повномасштабної агресії Російської Федерації, стало створення необхідних умов для доступу кожної людини до правосуддя, оскільки це є індикатором відсутності перешкод до реалізації права на справедливий судовий захист.

Після повномасштабного вторгнення Президент України підписав Указ №64/2022, затверджений Законом України № 2102-ІХ, яким було введено на території нашої держави правовий режим воєнного стану [1]. Чинним законодавством передбачено, що протягом дії воєнного стану повноваження судів не припиняються, а скорочення чи навпаки – прискорення форм судочинства – забороняється [2]. Однак внаслідок збройної агресії судова система нашої держави зазнала суттєвих змін, що так чи інакше вплинули на процес відправлення правосуддя, функціонування судової системи, зокрема і на впровадження електронного суду як його необхідної складової.

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблемних питань адміністративно-правового забезпечення функціонування електронного суду в місцевих судах в умовах воєнного стану.

Різні аспекти функціонування державних інституцій в умовах надзвичайного та воєнного стану досліджували в О. Барчук, А. Вознюк, Д. Єзерський, Д. Кузніченко та інші вчені. Проблемні питання функціонування суду та судової системи в умовах воєнного стану висвітлено у працях І. Галунич, П. Давиденка, М. Кравцової, О. Приведенцева, В. Уколова та інших авторів, а також неодноразово обговорювалися на науково-практичних конференціях, суддівських форумах, круглих столах тощо. Разом із тим, проблемні питання функціонування електронного суду як у перший рік війни, так і нині, залишаються актуальними.

Результати дослідження. У перші тижні активної фази війни Рада суддів України опублікувала рекомендації, що стосувалися діяльності судів у нових умовах. Ними, зокрема, передбачалась дистанційна форма роботи судів, відкладення судового розгляду (крім невідкладних судових розглядів) та розгляд справ у форматі відеоконференції [3].

Вказані рекомендації дали розуміння того, що перед судовою системою України постали виклики воєнного часу, пов'язані у першу чергу з діяльністю судів на територіях, де відбуваються інтенсивні військові дії, та окупованих територіях [4, с. 106]. Необхідність забезпечення доступності правосуддя, безпеки учасників судового процесу та розгляду справ у визначені строки в умовах воєнного часу призвела до активізації використання цифрових технологій під час відправлення правосуддя.

На початку повномасштабної війни спостерігались масовані хакерські атаки на офіційні веб-ресурси органів державної влади України. З метою забезпечення інформації ДСА України на той час тимчасово обмежила доступ до ЄДРСР та деяких інших електронних сервісів [5, с. 204].

Крім цього, у зв'язку із нестабільною ситуацією на території нашої держави, окремі суди призупинили направлення судових повісток поштою. Разом із тим, інформацію стосовно дати і часу судового засідання учасники процесу могли отримати через особистий кабінет в Електронному суді або на офіційному сайті конкретного суду [6, с. 110-111].

Значна кількість українців були вимушені змінити місце свого постійного проживання як всередині країни, так і виїхавши за кордон. За таких обставин система «Електронний суд» стала тим інструментом, який дозволяв вимушеним переселенцям одержувати документи по справі незалежно від поточного місця перебування [7]. При цьому все більш актуальним стало проведення судових засідань в режимі відеоконференції. Учасники процесу отримали можливість приєднатись до судового засідання онлайн, перебуваючи при цьому навіть за

кордоном. Однак ефективність такого формату участі в судовому засіданні лише для сторін спору, на наш погляд, видається сумнівною, оскільки під час сигналу «Повітряна тривога!» особи, які перебувають в приміщенні суду, мають негайно пройти в укриття. Судове засідання в такому випадку переноситься на іншу дату.

Враховуючи те, що основою для впровадження електронного суду є засоби інформатизації судів, знищення та пошкодження внаслідок обстрілів, а також розграбування на тимчасово окупованих територіях вказаної технічної бази досить негативно вплинули на функціонування електронної форми правосуддя [7].

Незважаючи на інтенсивні військові дії, електронне правосуддя продовжувало розвиватись. З 8 квітня 2022 року користувачам Електронного суду було надано можливість надсилати документи до Електронних кабінетів учасників справи з отриманням підтвердження про їх доставку (квитанції), що дозволяє економити час і кошти на пересилання поштової кореспонденції, а також спрощує процес доказування відправки іншим учасникам судового процесу копій наданих до суду документів [7].

Проблема доступу до правосуддя осіб, які через різні обставини воєнного стану не мали можливості виготовити кваліфікований електронний підпис (далі – КЕП) для авторизації та підпису документів в Електронному суді, була вирішена у травні 2022 року шляхом інтеграції сервісу «Дія. Підпис» з цією підсистемою [7].

Протягом 2022 року в напрямку інформатизації судів були зроблені й інші кроки. Серед них: удосконалення відеоконференцзв'язку в аспекті збереження записів судових засідань та відмова від компакт-дисків; впровадження автоматизованого інструменту здійснення трансляції судових засідань на сайті судової влади України; можливість ознайомитися із записом судового засідання в електронному кабінеті учасника процесу за умови сплати судового збору тощо [7].

Змін зазнали також способи комунікації судів з учасниками процесу та інтеграції державних реєстрів. Так, у лютому-березні 2023 року було впроваджено можливість відправлення судових повісток та викликів через месенджер Viber, а судові рішення почали надходити до платформи «Дія». Судді, у свою чергу, отримали можливість надсилати через Електронний кабінет відповідні запити та отримувати інформацію щодо місця реєстрації особи з Єдиного державного демографічного реєстру. В подальшому ними також було отримано доступ до інших державних реєстрів [7].

У вересні-листопаді 2023 року в Електронному суді з'явився функціонал відправлення електронних виконавчих документів сторонам і пред'явлення їх до виконання в електронному вигляді, а користувачі платформи «Дія» отримали додаткову можливість оперативно сплачувати адміністративні штрафи в режимі онлайн, економлячи при цьому свій час та ресурси.

Нині ми можемо говорити про те, що учасники судового процесу наділені такими процесуальними можливостями електронного судочинства: подавати до суду заяви по суті справи та з процесуальних питань; надсилати процесуальні документи учасникам справи електронними засобами; сплачувати судовий збір; формувати довіреності; брати участь в судових засіданнях в онлайн-режимі; отримувати судові повістки та судові рішення; ознайомлюватися з матеріалами справи в електронному вигляді та ін.

Впровадження електронного суду шляхом розширення застосування можливостей цифрових технологій у судовій системі зумовлює її трансформацію на якісно інший рівень взаємодії з учасниками судового процесу. Ці фундаментальні зміни втілюються поетапно та супроводжуються виявленням багатьох проблем матеріально-технічного та адміністративно-правового характеру.

Першою такою проблемою, що продемонструвала недостатню готовність національної судової системи до швидких змін в напрямку реалізації електронного правосуддя, можна вважати амбітний план по одночасній цифровізації більшості судових процесів, зокрема щодо створення та запровадження 13 підсистем ЄСІТС. Подібна модель розвитку електронної форми правосуддя виявилася складною, що позначилось на строках запуску в експлуатацію вказаних сервісів [8, с. 135].

Потрібно визнати, що українські суди мають неоднакове технічне оснащення та програмне забезпечення, в результаті чого спостерігаються складнощі в якісному залученні судів до електронної форми судочинства та постійне виникнення технічних проблем, що призводять до порушень в роботі суду. Крім того, специфічність судової інформації вимагає забезпечення достатнього рівня захисту судових систем від стороннього втручання у діяльність останніх [9, с. 402-403].

Серйозною проблемою також є необхідність забезпечення доступності електронної форми правосуддя для малозабезпечених осіб. Так, повне переведення судів виключно на електронний документообіг має відбуватися одночасно з наданням громадянам гарантованого доступу до Інтернет-мережі та необхідних пристроїв для роботи з інструментами електронного правосуддя.

Якщо взяти до уваги вже запроваджені підсистеми ЄСІТС «Електронний суд» та «Електронний кабінет», то можна дійти висновку про орієнтованість останніх не на пересічних користувачів, а переважно на фахівців у сфері права. Наприклад, наявність в Електронному кабінеті різноманітних шаблонів процесуальних документів викликає труднощі у недосвідченої особи з тим, який саме шаблон обрати і як правильно його заповнити [8, с. 137]. Разом із тим, належне користування функціоналом вказаних вище підсистем передбачає відповідність технічних засобів користувачів встановленим параметрам. У цьому аспекті проблемними залишаються питання відсутності у частини громадян України доступу до якісного інтернету, брак потрібних технічних пристроїв та практичних вмінь для застосування електронних сервісів.

Не можна ігнорувати і той факт, що підсистеми ЄСІТС мають фактори ризику. Серед них можемо виділити наступні: потреба безперервного забезпечення стійких електропостачальних і телекомунікаційних мереж; безпека, повнота і конфіденційність даних в межах системи тощо [8, с. 137].

Варто також відзначити недостатній рівень використання державними органами виконавчої влади систем електронного правосуддя. Сподіваємось, що внесення змін до процесуальних кодексів щодо обов'язкової реєстрації зазначеними державними органами електронних кабінетів в ЄСІТС підвищить ступінь їх залучення. При цьому необхідно констатувати, що чинне законодавство не містить детально виписаної процедури судочинства у дистанційному форматі, тобто конкретного плану дій для суддів та учасників судової справи [10, с. 228].

Одним із бар'єрів на шляху до повноцінного користування можливостями електронного правосуддя є недостатній рівень підготовки представників юридичного фаху в аспекті вивчення інформаційних дисциплін. Ця проблема носить фундаментальний характер та потребує удосконалення системи юридичної освіти в нашій державі [11, с. 63].

Висновки. Таким чином, особливості воєнного стану значно вплинули на процес адміністративно-правового забезпечення впровадження електронного суду. Наразі судова система поступово адаптувалася до нових умов функціонування, а наявні технічні ресурси Електронного суду здатні забезпечити повноцінний дистанційний судовий процес для його учасника: з моменту звернення до суду з позовом до стадії винесення рішення у справі та набрання ним законної сили. У сфері електронного правосуддя є значна кількість проблем. У межах даного дослідження ми розглянули ті з них, які, на наш погляд, є актуальними на сьогоднішній день та потребують вирішення.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану: Рада суддів України. *Пресслужба РС України*. 02.03.2022 р. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudamukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovahvoennogo-stanu>

4. Удодік А., Павшук К. Право на справедливий суд в умовах воєнного стану. *Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації: матеріали III Міжнародної студентської наукової конференції* (м. Луцьк, 16 грудня 2022 року). ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2022. С. 106–108.
5. Міщук І. В., Киричук Б. С. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 200–205.
6. Татулич І.Ю. Особливості повідомлення учасників справи в цивільному та адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану. *Конституційна та адміністративна процедура: міжнародний досвід та національна практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Чернівці, 2 травня 2023 р.). Чернівці, 2023. С. 109–118.
7. Державна судова адміністрація України. *Пресслужба ДСА України*. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/>
8. Теремецький В.І., Дуліба Є.В. Особливості впровадження та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи як інструмента електронного правосуддя. *Форум права*. 2023. №2 (75). С. 130–143.
9. Плєсканка О.В. Щодо проблем впровадження електронного правосуддя в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 402–404.
10. Теремецький В.І. Проблеми впровадження електронного судочинства на сучасному етапі судової реформи в Україні. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 9 листопада 2023 р.). Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2023. С. 225–230.
11. Барабаш, О. О. Цифровізація правосуддя у контексті впровадження системи Е-Суд: виклики та завдання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2023. №1. С. 57–66.

